

20.9.2004

2398/4/03

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Esittelijä Kristian Holman

VÄLIAIKAISEEN AJOKIELTOON MÄÄRÄÄMINEN

1

KANTELU

A arvosteli eduskunnan oikeusasiamiehelle 22.10.2003 osoittamassaan kirjeessä Vantaan kihlakunnan poliisiviranomaisia väliaikaiseen ajokieltoon määräämistä koskevassa asiassa.

A arvosteli asiassa toimitettuja tutkintatoimenpiteitä niin poliisin kuin terveydenhuoltoviranomaisten osalta sekä katsoi väliaikaista ajokieltoa koskevan asiansa käsittelyn kestäneen kohtuuttoman kauan.

A on lähettänyt lisäksi - - - päivätyt lisäkirjoitukset.

2

SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin Vantaan kihlakunnan poliisilaitoksen komisarion B:n selvitys sekä poliisipäällikön lausunto. - - -

A antoi sanottuihin selvityksiin - - - päivätyt vastineet.

Pyysin myös asian käsittelyn yhteydessä sisäasiainministeriön poliisiosastolta kannanottoa sen suhteen miten kanteluasiassa kyseeseen tulevia tieliikennelainsäännöksiä on käytännössä tulkittu.

3

RATKAISU

3.1

Tapahtumat

Poliisilta saadussa selvityksessä todetaan mm. seuraavaa:

A:n avopuoliso oli ilmoittanut 15.9.2003 Itä-Uudenmaan hälytyskeskukseen epäilystään, että A olisi nauttinut rauhoittavia ja särkyyn tarkoitettuja lääkkeitä huomattavia määriä ja että A:lla olisi itsetuhoaikeita. A oli lähtenyt liikkeelle - - - (kotoaan) henkilöautolla kohti Vantaan Koivukylää.

Hälytyskeskus oli yleiskuulutuksena antanut ilmoituksen poliisipartioille tiedoksi ja kehottanut tarkkailemaan kyseistä ajoneuvoa.

Vantaan poliisipartio (- -) oli tavannut 16.9.2003 klo 02.30 A:n kuljettaman ajoneuvon Peltoniemenkujalla. Partio oli kiinnittänyt huomiota ajoneuvon "hyvinkin epävarmalta" näyttävään kulkuun. Paikalle saapunut toinen poliisipartio (- -) suoritti alkometrillä A:lle puhalluskokeen, joka osoitti 0.00 promillen lukemaa.

Poliisin selvityksen mukaan A:n epävarman ajon ja käytöksen perusteella oli syytä epäillä hänen ajaneen huumaavien lääkeaineiden vaikutuksen alaisena. Poliisi toimitti A:n Peijaksen sairaalaan verikokeeseen ja hän jäi päivystävän lääkärin määräyksestä tarkkailuun.

A määrättiin väliaikaiseen ajokieltoon.

A kertoo eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamissaan kirjeissä tapahtumasta seuraavaa:

A oli pysäytetty Vantaan Koivukylässä 16.9.2003 klo 02.30 aikaan. A:n pysäyttämiseen oli osallistunut kolme poliisipartiota, joissa oli ollut yhteensä kuusi poliisimiestä. Pysäyttämisen yhteydessä A:n ajokortti otettiin poliisin haltuun.

Pysäyttämisen syyksi A toteaa seuraavan: "*Minut pysäytettiin, koska puolisoni epäili minun olevan liikkeellä autolla huumaavien lääkeaineiden vaikutuksen alaisena ja että vahingoittaisin itseäni. Puolisoni oli aiemmin illalla antanut Järvenpään poliisille tyhjiä lääkepakkauksia, joista valtaosa oli hänelle kirjoitettuja ja hänen viime syksynä nauttimiaan lääkkeitä --- Minun siis epäiltiin nauttineen nämä lääkkeet, vaikka puolisoni ei sitä nähnyt tapahtuvan*".

Poliisin tekemistä A:n ajosta koskevista havainnoista A toteaa kirjoituksissaan mm seuraavaa: "*Siviilipoliisi seurasi minua korkeintaan 300 m. Ja huomasin, että he ajavat hyvin lähellä minua --- Kun pysähdyin, huomasin, että takana hyvin lähellä seuraava auto oli poliisi. Olin siis jo pysähtynyt kun poliisi sytytti sinisen valon. Sen jälkeen paikalle ilmestyi vielä kaksi partioautoa*". A:n mukaan hän ei tehnyt ajovirheitä ajon aikana eikä vaarantanut liikennettä.

Asian johdosta toimitetusta **esitutkinnasta** käy ilmi seuraavaa:

Poliisi oli laatinut tapahtuman perusteella rikosilmoituksen rattijuopumuksesta, jossa A oli rikoksesta epäillyn asemassa. Esitutkinnassa suoritettiin kaksi kuulustelua.

Esitutkinnassa todistajana kuulusteltu vanhempi rikoskonstaapeli C on kertonut A:n ajoa koskevista havainnoistaan mm. seuraavaa: "*...huomasimme henkilöauton kuljettajan, jonka ajotapa oli ollut ensihavainnoista lähtien epävarmaa. Auto meinasi osua liikenteenjakaajaan ammattikorkeakoulun kohdalla, nopeus oli vaihtelevaa ja ajo muutenkin epävarmaa. Kuljettaja ajoi selkeää alinopeutta ja kääntyminen Koivukylänväylälle ei ollut normaalin*

sujuvan oloista. Peltoniemenkujalla, kun pysäytimme auton, kuljettaja osoittautui sekavan ja poissaolevan oloiseksi. Ajan ja paikan taju oli kuljettajalla mielestäni hämärtynyt".

Asian johdosta suoritetussa esitutkinnassa rikoksesta epäillyn asemassa kuulusteltu A on todennut tapahtumasta seuraavaa: "*Poliisit pysäyttivät minut Peltoniemenkujalla syystä, jota en tiedä. En mielestäni ajanut mitenkään poikkeavasti. Autoni nopeusmittarin valo ei toimi, joten en pysty varmuudella tietämään mitä nopeutta ajan. Tästä johtuen, kun katson mittaria katuvalon kohdalla, joudun hidastamaan. Olin ajanut - - - (kotoani) Koivukylään Tuusulantietä ja käännyn Koivukylää kohti Ruskeasannan kautta. Olin matkalla Tikkurilaan, mutta Koivukylässä tunsin oloni niin väsyneeksi, etten uskaltanut ajaa pitemmälle. Nukuin autossani pari tuntia ja sitten taas tunsin jaksavani jatkaa matkaa ja lähdin ajamaan kohti Tikkurilaa. Ajoin noin kolmesataa metriä, kunnes pysähdyin päästäkseni perässäni lähellä tulevan auton ohi ja tässä vaiheessa auto ilmeni poliisiautoksi, kun poliisit laittoivat sinisen valon päälle".*

Poliisi oli tapahtuman johdosta tekemässään humalatilán tutkimuspyynnössään pyytänyt verinäytteen ottamista ja kliinistä tutkimusta. Verinäytteen osalta oli pyydetty tutkimaan alkoholi ja muut huumaavat aineet.

Päivystävän sairaalalääkärin heti tapahtuman jälkeen suorittamassa kliinisessä päihdetutkimuksessa oli poliisin mukaan runsaasti poikkeavia havaintoja. Lääkäri oli poliisin selvityksen mukaan todennut A:n käytöksessä, puheessa, ajatuksenkulussa ja mielialassa selviä poikkeuksia normaaliin nähden, jotka lääkärin käsityksen mukaan olivat aiheutuneet alkoholista. Nämä havainnot käyvät ilmi asian johdosta laaditusta kliinisestä päihdetutkimuslomakkeesta.

A oli pyrkinyt yhteydenotoillaan poliisiin ja Kansanterveyslaitokseen kiirehtimään ajo-oikeutensa palauttamista. Myös poliisi oli pyytänyt Kansanterveyslaitosta nopeuttamaan A:n koetulosten valmistumista.

Kansanterveyslaitoksen verenalkoholilaboratorio on antanut 15.10.2003 lausunnon, jonka mukaan tutkittavan verinäytteessä ei todettu alkoholia. Verenalkoholilaboratorion lausunnon jälkeen verinäytteet lähetettiin Kansanterveyslaitoksen huumelaboratorioon.

Komisario B oli tehnyt 5.11.2003 päätöksen pitää A:lle määrätty väliaikainen ajokielto voimassa.

Koska Kansanterveyslaitoksen suorittamien kokeiden valmistuminen näytti pitkittyvän ja alustavien tiedustelujen perusteella oli oletettavissa, ettei näytteistä löydy jäämiä lääk- tai huumausaineista, komisario B palautti A:n ajo-oikeuden 10.11.2003, vaikka näytteiden analysointi oli tuona ajankohtana osittain kesken.

Kansanterveyslaitoksen huumelaboratoriosta 18.11.2003 saadun lausunnon mukaan tutkittavan verinäytteessä ei todettu tavanomaisia ajokykyyn vaikuttavia lääkkeitä eikä huumeita.

Poliisi oli 21.11.2003 päättänyt asiaa koskevan esitutkinnan sillä perusteella, ettei asiassa ollut syytä epäillä rikosta. A oli ollut määrättyä väliaikaiseen ajokieltoon 16.9.-10.11.2003 välisen ajan eli vajaat kaksi kuukautta.

3.2

Poliisin toimivalta ja menettely tapahtumapaikalla

Poliisiin kohdistettu arvostelu ja lain säännökset

A arvosteli poliisin menettelyä sen suhteen, että poliisin toimenpiteet perustuivat A:n avopuolison poliisille tekemään perättömään ilmiantoon, josta johtuen A:n näkemyksen mukaan hänen ajokorttiaan "ei ollut alun perinkään syytä ottaa pois".

Poliisin tehtävänä on poliisilain 1 §:n mukaan mm. rikosten ennalta ehkäiseminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Kyseinen lainkohta asettaa poliisille toimimisvelvoitteen; poliisin tulee pyrkiä toteuttamaan tehtävänsä lainsäädännöstämme ilmeneviä keinoja käyttäen, joista yhtenä kyseeseen tulevat tieliikennelaissa mainitut liikennevalvonnan toteuttamiseen ja liikennerikosten selvittämiseen liittyvät toimenpiteet.

Rikoslain 23 luvun 3 §:n mukaan, joka kuljettaa moottorikäyttöistä ajoneuvoa tai raitiovaunua na utittuaan alkoholia niin, että hänen verensä alkoholipitoisuus ajon aikana tai sen jälkeen on vähintään 0,5 promillea tai että hänellä tällöin on vähintään 0,22 milligrammaa alkoholia litrassa uloshengitysilmaa, on tuomittava rattijuopumuksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi (1 momentti).

Rattijuopumuksesta tuomitaan myös se, joka kuljettaa moottorikäyttöistä ajoneuvoa tai raitiovaunua käytettyään huumausainetta niin, että hänen veressään on ajon aikana tai sen jälkeen käytetyn huumausaineen vaikuttavaa ainetta tai sen aineenvaihduntatuotetta. Tämän momentin säännöstä ei kuitenkaan sovelleta, jos mainittu aine tai aineenvaihduntatuote on peräisin lääkevalmisteesta, jota kuljettajalla on ollut oikeus käyttää (2 momentti).

Rattijuopumuksesta tuomitaan niin ikään se, joka kuljettaa moottorikäyttöistä ajoneuvoa tai raitiovaunua käytettyään muuta huumaavaa ainetta kuin alkoholia taikka tällaista ainetta ja alkoholia niin, että hänen kykynsä tehtävän vaatimiin suorituksiin on huonontunut (3 momentti).

Poliisin toimintatapaa on arvioitava sen perusteella, mitä havaintoja poliisi teki tapahtumahetkellä ja millaisiin ratkaisuihin poliisi päätyi tekemiensä havaintojen perusteella. Pelkästään se seikka, että poliisin rikosepäily jälkikäteen asiaa tarkemmin selvittäessä ilmenee aiheettomaksi, ei osoita, että poliisin aikaisempi arvio olisi tehty virheellisesti tai virkavelvollisuuksia rikkoen.

Ajoneuvon pysäyttämisen ja kliinisen kokeen perusteet

Näyttö rattijuopumuksesta koostuu ensi vaiheessa yleensä epäilyn ajotavasta ja muusta käyttäytymisestä tehdyistä havainnoista, puhalluskokeen tuloksesta sekä mahdollisesta oikeuslääketieteellisestä tutkimuksesta. Saadussa selvityksessä poliisi katsoo olleen syytä epäillä A:n syyllistyneen rattijuopumukseen.

A kiistää kirjoituksessaan tehneensä minkäänlaisia normaalista ajotavasta poikkeavia ajovirheitä, joiden perusteella poliisilla olisi ollut syytä epäillä hänen syyllistyneen rattijuopumukseen. A kiinnittää huomiota myös siihen, että poliisi ei pysäyttänyt häntä, vaan hän pysähtyi itse päästääksensä takanaan ajaneen auton ohitse, jolloin se ilmeni poliisiautoksi.

Esitutkinnassa todistajana kuulusteltu vanhempi rikoskonstaapeli C on kertonut A:n osoittautuneen "sekavan ja poissaolevan oloiseksi" ja että A:n ajan ja paikan taju oli hämartyntä. A:n kuljettaman auton ajotapaa oli luonnehdittu "vaihtelevaksi ja epävarmaksi". A:n kuulustelussa kertoman mukaan hänen kuljettamansa auton nopeusmittari ei toiminut, minkä johdosta hän joutui katuvalon kohdalla ajaessaan hidastamaan autonsa kulkua nähdäkseen mittarin nopeuslukeman.

Nähdäkseni poliisilla on ajotavasta tehtyjen havaintojen nojalla ollut perusteltu syy pysäyttää A ja selvittää ajoneuvon ja sen kuljettajan kunto.

Ajoneuvon pysähtymispaikalla suoritetun puhalluskokeen perusteella A:n ei voitu epäillä nauttineen alkoholia. A vietiin kuitenkin lääkärin tutkittavaksi Peijaksen sairaalan päivystyspoliklinikalle, jossa häneltä otettiin veri- ja virtsanäytteet ja hänelle suoritettiin kliininen päihdetutkimus.

Pakkokeinolain 6 luvun 3 §:n mukaan poliisimies voi määrätä moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettajan kokeeseen, joka tehdään tämän mahdollisesti nauttiman alkoholin tai muun huumausaineen toteamiseksi. Ns. puhalluskokeen lisäksi kuljettaja siis voidaan velvoittaa osallistumaan myös oikeuslääketieteelliseen ns. kliiniseen kokeeseen huumausaineen toteamiseksi, vaikka puhalluskoe ei alkoholin käyttöön viittaisikaan. Sisäasiainministeriön määräyskokoelmaan kuuluvan liikennejuopumustapausten selvittämistä koskevan ohjeen (SM-2003-01682/Vi-3) mukaan poliisin tulee epäillyssä huumaantuneena ajotapauksessa aina pyytää lääkäriä suorittamaan kliininen päihdetutkimus, sekä antamaan lausunto todettujen toiminnanhäiriöiden kokonaismäärästä. Edelleen ohjeessa todetaan, että selvittelyä nautitun alkoholin toteamiseksi on jatkettava sellaisissakin tapauksissa, joissa puhalluskokeen tulokseksi saadaan nolla, vaikka päihteen vaikutus on tunnistettavissa taikka puhalluskokeen tulos on ristiriidassa havaittujen häiriöoireiden kanssa eli kuljettaja vaikuttaa päihtyneemmältä kuin kokeen tulos edellyttäisi.

Käytettävissäni olevan selvityksen perusteella katson, ettei asiassa ole ilmennyt aihetta epäillä lainvastaista menettelyä siltä osin kun asia koskee A:han tapahtumapaikalla kohdistettujen toimenpiteiden ja kliinisen tutkimuksen toimittamisen lainmukaisuutta.

Auton pysäyttämistapa

A arvosteli poliisin menettelyä myös sen suhteen, että hänen autonsa pysäyttämiseen ja häneen kohdistettuihin toimenpiteisiin osallistui yhteensä kuusi poliisimiestä. A pitää poliisin toimintaa tapahtumaan nähden ylimitoitettuna.

Poliisilain 2 §:n 2 momentin mukaan poliisin toimenpiteet on suoritettava aiheuttamatta suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi. Toimenpiteiden on oltava perusteltuja suhteessa tehtävän tärkeyteen ja kiireellisyyteen sekä tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin.

Laillisuusvalvojan tehtäviin ei kuulu arvioida poliisin hälytystoiminnassa tekemiä tehtävien suorittamistapaa koskevia tarkoituksenmukaisuusratkaisuja. Totean kuitenkin, että selvityksestä ei ole ilmennyt aihetta epäillä, että poliisi olisi suhteellisuusperiaatteen vastaisesti liioitellut A:han kohdistettuja toimenpiteitä.

3.3

Väliaikainen ajokielto

3.3.1

Väliaikaiseen ajokieltoon määrääminen

A oli määrätty 16.9.2003 klo 03.07 alkaen väliaikaiseen ajokieltoon tieliikennelain 76 §:n 2 kohdan nojalla. Väliaikaista ajokieltoa koskeva ratkaisu on perusteltu seuraavasti: "*Epäilläään kuljettaneen ajoneuvoa huumaavien lääkeaineiden alaisena*". A:n ajokieltoon määrääminen on siis perustunut epäilyyn rikoslain 23 luvun 3 §:n 2 momentin mukaiseen rikokseen syyllistymisestä, kun taas hänen pysäyttämisensä perustui yleisemmin rattijuopumusepäilyyn.

Tieliikennelain 76 §:n mukaan poliisimies voi määrätä ajo-oikeuden haltijan väliaikaiseen ajokieltoon ja ottaa ajokortin haltuunsa:

- 1) jos on todennäköistä syytä epäillä hänen syyllistyneen rikoslain 23 luvun 3 §:n 1 momentissa tai 4 §:ssä tarkoitettuun rattijuopumusrikokseen;
- 2) jos on syytä epäillä hänen syyllistyneen törkeään liikenneturvallisuuden vaarantamiseen tai rikoslain 23 luvun 3 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitettuun rattijuopumusrikokseen;
- 3) jos on todennäköistä, että edellytykset ajokiellon määräämiselle 75 §:n 2 momentin 3 - 6 kohdan tai 3 momentin nojalla ovat olemassa; tai
- 4) jos on ilmeistä, että ajo-oikeuden haltijan ajokyky on sairauden, vian tai muun sellaisen syyn vuoksi siinä määrin heikentynyt, että siitä aiheutuu ajon jatkuessa olennaista vaaraa muulle liikenteelle eikä terveydentilan selvittämistä 73 §:n 2 momentin mukaisesti voida tästä syystä pitää yksinään riittävänä.

Kirjoituksissaan ja antamassaan vastineessa A katsoo, ettei poliisilla ole ollut lain edellyttämää todennäköistä syytä epäillä hänen syyllistyneen rattijuopumukseen, koska kaikki "kliiniset kokeet osoittivat nollaa". Myöskään liikenneturvallisuutta ei A:n näkemyksen mukaan vaarannettu. A katsookin, ettei "kumpikaan asetetuista kriteereistä ole täytynyt".

Päivystävän sairaalalääkärin laatiman kliinisen päihdetutkimuslomakkeen mukaan tutkimuksessa tehtiin lukuisia selvästi poikkeavia löydöksiä, esimerkiksi käytökseen ja puheeseen liittyviä. Lausunnon mukaan todetun toimintahäiriön aste oli normaalitilasta poikkeava ja asteeltaan lievä. Lääkäri oli vielä merkinnyt lomakkeeseen käsityksensä, että häiriöt olivat aiheutuneet alkoholista.

Lääkärin A:sta tekemät havainnot olivat vahvistaneet poliisin epäilyä tämän syyllistymisestä mahdolliseen rattijuopumukseen.

Totean ensiksi, että tieliikennelain 76 §:n 2 kohdan (mm. huumautuneena ajaminen) soveltaminen ei edellytä "todennäköistä syytä epäillä" rattijuopumusrikokseen syyllistymistä, vaan epäilyn näyttökynnykseksi riittää että rattijuopumusta "on syytä epäillä". Eri näyttökynnyksiä on perustelu lain esitöissä (HE 90/2002 s. 7) sillä, että väliaikaisen ajokiellon määrittämiseksi vaaditaan enemmän näyttöä epäiltäessä kuljettajaa alkoholin vaikutuksen alaisena ajamisesta kuin huumautuneena ajamisesta, koska alkoholin nauttimisesta johtuva rattijuopumus on todettavissa paikan päällä puhalluskokeella.

Mitä tulee nyt sovellettuun näyttökynnykseen, esitutkintalakia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 14/1985 s.16) todetaan, että rikosta on syytä epäillä, kun asioita huolellisesti harkitseva henkilö havaintojensa perusteella päätyy tällaiseen tulokseen. Hallituksen esityksessä lausutaan, että varmuutta tai edes suurta todennäköisyyttä rikoksen tapahtumisesta ei vaadita. Se, onko rikos tehty, selviää usein vasta esitutkinnassa. Aloittamiskynnystä ei voida asettaa korkealle, koska aika, joka kuluu epäilyksien vahvistumista odotellessa, voisi helposti vaarantaa rikoksen selvittämistä.

Esitutkinnan aloittamiskynnystä tarkoittavan ilmaisun "on syytä epäillä" sisältöä ei ole mahdollista yleisesti määritellä tarkasti. Sen sijaan "todennäköisten syiden" olemassaolo edellyttää jo suurempaa varmuutta rikokseen syyllistymisestä. Yleisellä tasolla on kuitenkin mahdotonta tarkasti määritellä, minkä tasoista ja laatuista näyttöä vaaditaan, että kulloinkin edellytettävä näyttökynnys ylittyisi. Asia on ratkaistava kussakin yksittäistapauksessa esille tulleiden seikkojen nojalla. Lain käyttämät ilmaisut ("syytä epäillä", "todennäköistä syytä epäillä") jättävät soveltajalleen harkintavaltaa.

Käytettävissäni olevan selvityksen perusteella katson, ettei ole osoitettavissa poliisin ylittäneen harkintavaltaansa tai käyttäneen sitä väärin, kun poliisi katsoi väliaikaiseen ajokieltoon määrittämiseen oikeuttavan rikosepäilyn olevan A:n kohdalla käsillä tuolloin tiedossa olleiden seikkojen perusteella.

3.3.2

Väliaikaisen ajokiellon jatkaminen

Oikeusohjeet ja käytäntö

Tieliikennelain 77 §:n mukaan edellä tieliikennelain 76 §:n 1 kohdassa tarkoitettussa tapauksessa väliaikainen ajokielto jatkuu, kunnes tuomioistuin

päätää ajokiellosta. Edellä 76 §:n 2 kohdassa tarkoitettussa tapauksessa poliisin on (sen sijaan) viipymättä päätettävä, pidetäänkö väliaikainen ajokielto voimassa. Jos on todennäköistä, että väliaikaiseen ajokieltoon määrätty on syylistynyt 76 §:n 2 kohdassa tarkoitettuun tekoon, väliaikainen ajokielto on pidettävä voimassa, kunnes tuomioistuin päättää ajokiellosta (1 momentti). Jos 76 §:n 1 tai 2 kohdassa tarkoitettu teosta ei nosteta syytettä tai syyte hylätään tai jos teosta määrätään ajokielto ehdollisena, poliisin on viipymättä palautettava ajokortti.

Poliisin selvityksen mukaan komisario B on 5.11.2003 tehnyt tieliikennelain 77 §:n 1 momentin nojalla ajo-oikeuspäätöksen pitää A:lle 16.9.2003 määrätty väliaikainen ajokielto voimassa.

A:n oikeusturvan toteutumisen kannalta asiassa on nähdäkseni ensiksikin merkityksellistä, oliko komisario B:llä ajo-oikeuspäätöstä tehdessään tiedossa seikkoja, joiden perusteella oli todennäköistä, että A oli syylistynyt 23 luvun 3 §:n 2 momentissa tarkoitettuun rattijuopumusrikokseen. Toiseksi asiassa tulee arvioida, tehtiinkö ajo-oikeutta koskeva päätös lain edellyttämällä tavalla *viipymättä*.

Väliaikaiseen ajokieltoon määräämistä koskevien säännösten tulkinnanvaraisuuden johdosta pyysin sisäasiainministeriön poliisiosastolta lausuntoa sen suhteen, kuinka *viipymättä* poliisin tulisi tieliikennelain 77 §:n 1 momentin nojalla päättää mahdollisesta väliaikaisen ajokiellon mahdollisesta voimassa pitämisestä. Lisäksi pyysin sisäasiainministeriön kannanottoa sen suhteen, mitä lisätietoja (verrattuna tietoihin, joita poliisimiehellä oli tehdessään päätöksen väliaikaisesta ajokiellosta) poliisilla tulisi olla tiedossaan voidakseen tehdä päätöksen väliaikaisen ajokiellon voimassa pitämisestä.

Sisäasiainministeriön poliisiosasto oli lausuntoaan varten pyytänyt kyseisten säännösten tulkintakäytännöstä selvityksiä Länsi-Suomen, Itä-Suomen sekä Oulun lääninhallituksilta ja Helsingin sekä Kuopion kihlakunnan poliisilaitoksilta. Saatujen selvitysten perusteella kävi ministeriön lausunnon mukaan ilmi mm. että lyhimmillään tieliikennelain 77 §:n tarkoittama päätös tehdään tapahtumapäivää seuraavana arkipäivänä. Joissakin kihlakunnissa päätöksen tekemiseen kului muutamia päiviä tai noin viikko. Lausuntojen mukaan jotkut kihlakunnan tekivät päätöksen vasta sen jälkeen, kun Kansanterveyslaitoksen lausunto oli käytettävissä. Tällöin tuotiin esiin kahden viikon tai kuukauden pituisia aikoja.

Sisäasiainministeriön poliisiosasto totesi lausunnossaan yhteenvetona mm. seuraavaa: "Poliisiosaston käsityksen mukaan tieliikennelain 77 §:ssä mainitulle sanalle *viipymättä* ei voida tulkinnalla antaa tarkkarajaista sisältöä. Esimerkiksi kuulusteltavien tavoittaminen aiheuttaa toisinaan ongelmia ja viivettä esitutkinnalle ja ajokieltopäätöksen tekemiselle. Päätöksen teon kohteena olevan henkilön oikeusturvankin kannalta on tärkeää, että kaikki se tutkintamateriaali, mikä on merkityksellistä päätöksenteossa ja on riittävän nopeasti saatavissa, on käytettävissä ajo-oikeutta koskevaa päätöstä tehtäessä. Tärkeää on myös se, että henkilölle jonka ajo-oikeutta päätös koskee, varataan riittävä aika valmistautua asian käsittelyyn. Edellä mainituista voi seurata viivettä

päätöksen tekemiselle. Poli isiosaston käsityksen mukaan päätös on pyrittävä kuitenkin tekemään viikon kuluessa edellä mainitut seikat huomioiden".

Arviointi

Poliisilta saadun selvityksen mukaan väliaikaisen ajokiellon jatkamista koskevan päätöksen perusteena ovat olleet A:n pysäyttäneen poliisimiehen havainnot ja lääkärin kliinisen päihdetutkimuksen perusteella tekemä arvio. Poliisipäällikön antaman lausunnon mukaan mainittuihin seikkoihin nähden on ollut olemassa todennäköisiä syitä epäillä A:n syyllistyneen rattijuopumukseen kuljettamalla moottoriajoneuvoa huumaavien aineiden vaikutuksen alaisena.

Asiakirjaselvityksestä ilmenee, että Kansanterveyslaitoksen verenalkoholilaboratorio oli 15.10.2003 antanut lausunnon, jonka mukaan A:lta otetussa verinäytteessä ei ollut alkoholia. Tämä seikka on ollut komisario B:llä tiedossa hänen tehdessään päätöksen poliisimiehen määräämän ajokiellon voimassa pitämisestä. Sen sijaan B:llä ei päätöksentekohetkellä ollut tiedossaan Kansanterveyslaitoksen huumelaboratorion analyysiä siitä, oliko A käyttänyt huumausainetta sisältävää lääkeainetta.

B:llä oli siten väliaikaisen ajokiellon jatkamista koskevaa päätöstä tehdessään tiedossa lähes samat seikat kuin oli tehtäessä päätös väliaikaisesta ajokiellosta heti tapahtumayönä. Lisätietona oli ainoastaan laboratorion antama alkoholin poissulkeva lausunto, joka sinänsä vastasi jo puhalluskokeessa saatua tulosta. Sen sijaan muiden huumaavien aineiden mahdollisuutta ei vielä ollut poissuljettu. Näin ollen päätös perustui lähinnä poliisimiehen havaintoihin A:n ajotavasta ja käyttäytymisestä sekä kliinisen päihdetutkimuksen tuloksiin.

Niin kuin edellä on todettu, väliaikaisen ajokiellon jatkaminen on edellyttänyt, että on ollut *todennäköiset* syytepäillä A:n syyllistyneen rattijuopumukseen. Poliisilla on harkintavaltaa sen suhteen, milloin kerrottu kynnyks ylittyy. Lähinnä A:n ajotavasta ja käyttäytymisestä poliisin omina havaintoina ja kliinisessä kokeessa saatujen tietojen perusteella katson, että komisario BC:n ei ole osoitettu ylittäneen harkintavaltaansa tehdessään päätöksen väliaikaisen ajokiellon voimassa pitämisestä.

Mitä tulee kysymykseen siitä, tekikö B päätöksen väliaikaisen ajokiellon voimassapitämisestä lain edellyttämällä tavalla *viipymättä*, totean kannanottonani seuraavan.

Tieliikennelain 76 §:n muuttamista koskevassa hallituksen esityksessä (HE 90/2002 s. 21) todetaan muun muassa että mahdollisesti nautitun lääkevalmisteen heikentävää vaikutusta kuljettajan ajokykyyn voidaan arvioida laboratorioanalyysien ja kliinisen päihdetutkimuksen valossa. Perustelut jatkuvat seuraavasti: "*Väliaikaisen ajokiellon määrääminen ja sen voimassa pitäminen näiden seikkojen tutkinnan ajaksi voi siten olla perusteltua. Poliisimiehen rikoksen tapahtumapaikalla antaman väliaikaisen ajokiellon voimassa pitämisestä olisi kuitenkin nykyiseen tapaan tehtävä erillinen päätös tieliikennelain 77 §:n 1 momentin mukaisesti.*"

Perustelulausuma näyttäisi viittaavan siihen, että päätös väliaikaisen ajokiellon voimassa pitämisestä voitaisiin tehdä myös odotettaessa laboratorioanalyysien tuloksia. Myös sisäasiainministeriön lausunnon mukaan päätös tulisi *"pääsääntöisesti tehdä jo ennen kuin käytössä on Kansanterveyslaitoksen laboratorion lausunto"*.

Komisario B oli tehnyt päätöksen 5.11.2003, eli noin puolentoista kuukauden kuluttua A:n määräämisestä väliaikaiseen ajokieltoon. Aika on siis ollut olennaisesti pitempi kuin sisäasiainministeriön lausunnon mukaan tyypillisenä pidettävä hyväksyttävä aika (yhden viikon kuluessa).

Katson, että päätös väliaikaisen ajokiellon voimassa pitämisestä olisi tullut tehdä selvästi nopeammin kuin kantelunalaisessa asiassa tapahtui. Päätöksen tekeminen vasta puolitoista kuukautta väliaikaiseen ajokieltoon määräämisen jälkeen ei käsitykseni mukaan vastaa tieliikennelain vaatimusta päätöksen tekemisestä viipymättä.

Yhdyn sisäasiainministeriön lausunnossa esitettyyn arvioon siitä, että ajo-oikeutta koskeva päätös olisi yleensä syytä tehdä noin viikon kuluessa poliisimiehen määräämisestä väliaikaisesta ajokiellosta. Päätöksen viivytyksetöntä tekemistä voidaan yleisesti perustella myös tieliikennelain 106a §:llä, jonka mukaan muutoksenhausta poliisiin ja lääninhallituksen antamaan päätökseen on voimassa, mitä hallintolainkäyttölaissa säädetään. Päätöksen viivytyksettömän tekemisen myötä väliaikaiseen ajokieltoon määrätty voi mahdollisimman pian käyttää muutoksenhakumahdollisuuttaan.

Ministeriön lausunnosta kuitenkin ilmenee, että käytäntö väliaikaisen ajokiellon jatkamista koskevan päätöksen tekemisessä tämänkaltaisissa tapauksissa vaihtelee huomattavasti eri poliisipiireissä. Huomiota herättää myös se, että joissakin poliisipiireissä jatkamispäätöksen perusteeksi odotetaan laboratorioanalysejä, joiden saaminen voi kestää useita viikkoja.

Asian selvittäminen onkin osoittanut, että väliaikaisen ajokiellon jatkamista koskeva käytäntö tämän kaltaisissa tapauksissa ei ole nykyisin riittävän selkeä ja vakiintunut. Laista ilmenevän aikamäärään "viipymättä" tulkinnanvaraisuudesta sekä po. lainkohdan soveltamista koskevan ohjeistuksen puutteesta johtuen näyttää esiintyvän vaihteluita siinä suhteessa, mitä selvityksiä päätöksenteon perustaksi hankitaan, ja ilmeisesti vastaavasti vaihtelee se, kuinka viipymättä päätös tehdään. Pidän tilannetta huolestuttavana ja sen korjaamiseen on käsitykseni mukaan syytä ryhtyä mahdollisimman pian.

Olen erään toisen tänään ratkaisemani asian (432/4/02) yhteydessä esittänyt käsitykseni ajo-oikeutta ja ajokorttilupaa koskevissa säännöksissä, niiden soveltamista koskevissa ohjeissa ja käytännön menettelytavoissa ilmitulleista ongelmista. Tuossa asiassa ja tässä päätöksessäni lausumani johdosta olen ottanut eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 4 §:n nojalla omana aloitteenani (2433/2/04) selvitettäväksi, mihin toimenpiteisiin sisäasiainministeriön poliisiosasto katsoo olevan tarvetta puheena olevissa

päätöksissä havaittujen ongelmien selvittämiseksi ja jo todettujen epäkohtien poistamiseksi.

B:n menettelyn moitittavuutta arvioidessani totean ensiksikin, että laissa käytetty ilmaisu "viipymättä" ei ole yksiselitteinen, vaan jättää ratkaisijalleen tapauskohtaista harkintavaltaa. B on tässä tapauksessa päätenyt odottamaan laboratoriolausuntojen valmistumista. Näyttääkin siltä, että ainakaan käytännössä ei ole täyttä selvyyttä siitä, tuleeko kokeiden tuloksia joissakin tapauksissa odottaa tai voiko niitä odottaa ainakaan näin pitkään. Tähän nähden tydyn saattamaan edellä esittämäni käsityksen päätöksen tekemisen joutuisuudesta B:n tietoon vastaisen varalle.

3.4

Kansanterveyslaitoksen menettely

A arvosteli kirjoituksessaan Kansanterveyslaitoksen menettelyä näytteidensä tutkimisen keston suhteen. Lisäksi A esitti epäilyksensä näytteidensä asianmukaisesta käsittelystä, koska Kansanterveyslaitoksen verenalkoholilaboratorion antamassa lausunnossa oli ollut merkintä "näyteputkissa ei ollut henkilötietoja".

Kansanterveyslaitoksen verenalkoholilaboratorion johtaja D on todennut 18.3.2004 puhelimitse kuultuna, että tässä tapauksessa A:n näytteen käsittelyaika oli pidempi kuin keskimääräiset verenalkoholitutkimusten käsittelyajat. Keskimääräinen verenalkoholitutkimuksen käsittelyaika on tällä hetkellä noin kaksi viikkoa. Käsittelyaikaa ei voitu D:n mukaan kuitenkaan pitää poikkeuksellisen pitkänä.

Kansanterveyslaitoksen huumelaboratorion johtaja E on todennut 19.3.2004 puhelimitse kuultuna huumelaboratorion keskimääräisen käsittelyajan olevan noin kaksi kuukautta. E kertoi lisäksi, ettei huumetutkimusta voida aloittaa ennen verenalkoholitutkimusten päättämistä, jolloin näytteen käsittelyn kokonaisajaksi muodostuu verenalkoholi- ja huumelaboratorion käsittelyyn kuluva yhteenlaskettu aika.

Käsitykseni mukaan Kansanterveyslaitoksen käsittelyajat eivät tässä tapauksessa ole olleet niin pitkiä, että ne edellyttäisivät oikeusasiamiehen toimenpiteitä.

Mitä tulee A:n esittämään epäilykseen hänen näytteensä asianmukaisesta käsittelystä sen vaikutuksesta A:n oikeusturvaan, Kansanterveyslaitoksen verenalkoholilaboratorion antaman lausunnon allekirjoittanut laboratorionjohtaja D kertoi, että kyseinen maininta henkilötietomerkintöjen puuttumisesta näyteputkissa oli kirjoitettu ainoastaan informatiivisessa mielessä.

D on kertonut, että mikäli tutkittavan tiedoissa olisi ollut epäselvyyksiä, näytteitä ei olisi tutkittu Kansanterveyslaitoksella, ennen kuin tutkittavan oikeat tiedot olisi selvitetty yhteistyössä poliisin kanssa. Mikäli näytteen antajan henkilöllisyyttä ei olisi saatu riittävällä varmuudella selvitettyä, asiassa olisi toimitettu DNA-

määritys keskusrikospoliisin toimesta.

Asiassa ei ole ilmennyt aihetta epäillä, että A:n näytteiden käsittelyssä olisi menetelty virheellisesti.

3.5

Sairaala lääkärin menettely klinisen päihdetutkimuksen suorittamisessa

A arvosteli hänelle päihdetutkimuksen suorittaneen päivystävän sairaala lääkärin F:n menettelyä.

A pitää tapahtumasta laadittua kliinistä päihdetutkimuslomaketta sisällöltään virheellisenä sillä perusteella, että kliinisessä tutkimuksessa A:n käyttäytymisestä tehdyt poikkeavat havainnot olivat lääkärin mukaan johtuneet alkoholista. Myöhemmissä tutkimuksissa kuitenkin ilmeni, ettei A:n veressä ollut alkoholia.

Mainitussa kliinisessä päihdetutkimuslomakkeeseen on kirjattu lääkärin havaitsemia kliinisiä havaintoja A:sta. Kliininen päihdetutkimuslomake on täytetty sosiaali- ja terveysministeriön kliinistä päihdetutkimusta koskevien ohjeiden (1999:52) mukaisesti.

Tutkimuksen suorittaneen päivystävän lääkärin F:n johtopäätöksensä toteama käsitys, että A:n havaitut toimintahäiriöt olisivat johtuneet alkoholista, osoittautui jälkikäteisten tietojen valossa virheelliseksi.

Kun viranomaiset käsittelevät toimivaltaansa kuuluvia asioita, niillä on tietty lakiin perustuva harkintavaltaa. Oikeusasiamies ei voi puuttua siihen, miten viranomainen on käyttänyt tätä harkintavaltaa, jos harkintavaltaa ei ole ylitetty tai käytetty väärin. Katson, että sairaalalääkäri F on tehnyt A:n toimintahäiriötä koskevan arviointinsa - sen lopputuloksesta huolimatta - harkintavaltansa rajoissa. Näin ollen en katso F:n menettelleen asiassa lainvastaisesti tai laiminlyöneen velvollisuuksiaan.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3 mainitun käsitykseni komisario B:n tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni tiedoksi.

Lisäksi lähetän jäljennöksen päätöksestäni tiedoksi Vantaan kihlakunnan poliisipäällikölle sekä sisäasiainministeriön poliisiosastolle.

Kantelukirjoituksen liitteet palautetaan oheisena.